

Диссертациялық кеңес туралы үлгі ережеге

8-қосымша

**Карагулов Адилбай Итемгенович 8D09101- «Ветеринариялық медицина»
білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін
алу үшін ұсынылған «Адамдар мен жануарлардың аса қауіпті жұқпалы
ауруларының таралуындағы жарқанаттардың рөлі» тақырыбында
орындалған диссертациялық жұмысына
Ресми рецензенттің жазбаша пікірі**

р/н №	Өлшем шарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	Ұсынылған диссертация 2021 жылғы 12 қазандағы № 732 «Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған ұлттық жобасын бекіту туралы» қаулысына толық сәйкес келеді. Агроөнеркәсіптік кешеннің тұрақты дамуы және ауыл шаруашылығы өнімдері қауіпсіздіктің басым бағытына сәйкес келеді. Ғылыми зерттеулер 2020-2022 жж. ҚР АШМ бағдарламасы мақсатты қаржыландыру шеңберінде жүргізілді. Жоба тақырыбы: «Адамдар мен жануарлар арасында аса қауіпті аурулардың таралуында жарқанаттардың рөлі», мемлекеттік тіркеу №AP05085832
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Адамдар үшін үлкен эпидемиологиялық маңызы бар жарқанаттардан вирустар анықталды: өлімге әкелетін ауруларды тудыратын құтыру лиссавирустары, сонымен қатар жаңа коронавирус. Осыған байланысты, жарғанаттар бүкіл әлемде вирусты скринингтік зерттеудің маңызды тақырыбына айналды. Диссертация осы жануардың патогендік микроорганизмдердің көші-қонына әсерін, жабайы жануарлар мен адамдардың жұғуының мүмкін механизмдерін, сонымен қатар жұқпалы аурулардың таралуына әсерін түсінуге мүмкіндік береді.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Ізденуші диссертациялық тақырып бойынша вирусологиялық, микробиологиялық зерттеулер және өндірістік тәжірибе жұмыстарын жеке өзі және кейбір материалдарды ғылыми кеңесшілерінің нұсқауымен орындады. Бірнеше халықаралық ғылыми тәжірибелік конференцияларға қатысып, ғылыми мақалалар жариялады және өндіріске ұсыныс дайындады.

4. Ішкі принципі бірлік	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Жарғанаттар адамдар мен жануарларға жұқтыратын пандемиялық және басқа да қауіпті вирустардың әлеуетті тасымалдаушылары болуы мүмкін, сондықтан диссертацияның өзектілігі зор.
	4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: 1) айқындайды; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Диссертация тақырыбы мазмұнына сәйкес келеді.
	4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Алға қойылған мақсаттар мен міндеттер диссертация тақырыбына толық сәйкес келеді.
	4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) ішінара байланысқан; 3) байланыс жоқ.	Барлық бөлімдер мен ережелер біртұтас болып көрінеді және дұрыс құрылымға ие.
	4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) талдау ішінара жүргізілген; 3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ.	Докторанттың сыни талдауы бақыланады, барлық алынған нәтижелер мұқият талданып, тиісті қорытындылар жасалады. Белгілі шешімдермен салыстырғанда зерттеудің белгілі бір жаңалығы бар.
5. Ғылыми жанашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Орталық Азия аймағы жарғанаттар арқылы берілетін әртүрлі вирустық инфекцияларға аз зерттелген. Бұл жұмыс жарқанаттарда кездесетін әртүрлі инфекциялардың ықтимал табиғи ошақтарын анықтауға үлкен үлес қосады. Жоспарланған зерттеулерді жүргізу үшін әлемдік ғылымда қолданылатын заманауи тәсілдер қолданылады - жарқанаттардан алынған биологиялық сынамаларда бұрын зерттелмеген вирустар табылып отыр. Қазақстанда жарғанат вирустары бойынша зерттеулер әлі де жүргізілуде, бірақ алынған жаңа деректер жағдайды заманауи бағалау үшін маңызды және ғылыми нәтижелер мен ережелер толығымен жаңа.

	<p>5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма? 1) <u>толығымен жаңа</u>; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).</p> <p>5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) <u>ішінара жаңа</u> (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).</p>	<p>Қорытындылар осы саладағы соңғы зерттеулерді көрсетеді және толығымен жаңа.</p> <p>Қолданыстағы технологиялар мен тәжірибелерге негізделген, заманауи білімді пайдалана отырып, жаңа тәсілдерді әзірлеу жаңалықтың шамамен 75% құрайды.</p>
6. Негізгі қорытындылардың негізділігі	<p>Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (куолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).</p>	<p>Барлық негізгі қорытындылар практикалық құралдар арқылы және мұқият эксперименттер негізінде алынған мықты дәлелдерге негізделген. Ғылыми-әдістемелік деңгейі заман талабына сай.</p>
7. Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	<p>Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) <u>дәлелденді</u>; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) <u>жоқ</u>; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.3 Жаңа ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) <u>кең</u> 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p>	<p>Қорғауға ұсынылатын негізгі Мәселе 1. Қазақстанның түрлі өңірлерінде жарқанат популяцияларында аса қауіпті патогендердің таралуы. Мәселе 1 дәлелденді, ұсақ-түйек емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, 2-квартиль журналында жариялану арқылы дәлелденді: Karagulov, A.I.; Argimbayeva, T.U.; Omarova, Z.D.; Tulendibayev, A.B.; Dushayeva, L.Z.; Svotina, M.A.; Melisbek, A.M.; Aubakir, N.A.; Barmak, S.M.; Sultankulova, K.T.; et al. The Prevalence of Viral Pathogens among Bats in Kazakhstan. Viruses 2022, 14, 2743. https://doi.org/10.3390/v14122743, сонымен қатар халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда баяндама жасайлы.</p> <p>Қорғауға ұсынылатын негізгі Мәселе 2. Қазақстандағы жарқанаттар популяциясында айналатын аса қауіпті патогендердің генетикалық әртүрлілігі өңірлер бойынша жарқанаттардың жекелеген түрлерімен аса қауіпті патогендерді тасымалдаудың ГАЖ-карталары. Ел өңірлерін қауіптілік дәрежесі бойынша аудандастыру. Мәселе 2 дәлелденді, ұсақ-түйек емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, 2-квартиль журналында жариялану арқылы дәлелденді: Karagulov, A.I.; Argimbayeva, T.U.; Omarova, Z.D.; Tulendibayev, A.B.; Dushayeva, L.Z.;</p>

Svotina, M.A.; Melisbek, A.M.; Aubakir, N.A.; Barmak, S.M.; Sultankulova, K.T.; et al. The Prevalence of Viral Pathogens among Bats in Kazakhstan. *Viruses* 2022, 14, 2743. <https://doi.org/10.3390/v14122743>, сонымен қатар халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда баяндама жасайлы.

Қорғауға ұсынылатын негізгі Мәселе 3. Жарқанаттар популяциясындағы аса қауіпті инфекциялардың кешенді эпизоотологиялық мониторингінің алгоритмі. Мәселе 3 дәлелденді, ұсақ-түйек емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, 2-квартиль журналында жариялану арқылы дәлелденді: Karagulov, A.I.; Argimbayeva, T.U.; Omarova, Z.D.; Tulendibayev, A.B.; Dushayeva, L.Z.; Svotina, M.A.; Melisbek, A.M.; Aubakir, N.A.; Barmak, S.M.; Sultankulova, K.T.; et al. The Prevalence of Viral Pathogens among Bats in Kazakhstan. *Viruses* 2022, 14, 2743. <https://doi.org/10.3390/v14122743>, сонымен қатар халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда баяндама жасайлы.

Қорғауға ұсынылатын негізгі Мәселе 4. Алынған нәтижелер жарқанаттар популяциясындағы жұкпалы аурулардың қоздырғыштарын бақылау бойынша әдістемелік ұсыныстар жасауға мүмкіндік берді. Мәселе 4 дәлелденді, ұсақ-түйек емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, 2-квартиль журналында жариялану арқылы дәлелденді: Karagulov, A.I.; Argimbayeva, T.U.; Omarova, Z.D.; Tulendibayev, A.B.; Dushayeva, L.Z.; Svotina, M.A.; Melisbek, A.M.; Aubakir, N.A.; Barmak, S.M.; Sultankulova, K.T.; et al. The Prevalence of Viral Pathogens among Bats in Kazakhstan. *Viruses* 2022, 14, 2743. <https://doi.org/10.3390/v14122743>, сонымен қатар халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда баяндама жасайлы.

8.	Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: 1) <u>ия</u> ; 2) жоқ.	Таңдалған әдістеме сенімді жабдықтар мен реагенттерді пайдалана отырып, заманауи деңгейде негізделген. Көрсеткіштер таңдалған әдістеменің дұрыстығын растайды.
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) <u>ия</u> ; 2) жоқ.	Нәтижелер вирусологиялық әдістермен де, заманауи молекулалық әдістермен де – ПТР және секвенирлеу, филогенез, сондай-ақ ғылыми есептеулер арқылы алынды.
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) <u>ия</u> ; 2) жоқ.	Теориялық тұжырымдар, үлгілер, анықталған байланыстар мен заңдылықтар ғылыми-зерттеу мекемелерінде, ҚазҰАУ-де және республика көлемінде жүргізілді және дәлелденді.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен <u>расталған</u> / ішінара расталған / расталмаған.	Маңызды мәлімдемелер халықаралық және беделді жергілікті жоғары рейтингті басылымдардың дереккөздерге сілтемелер арқылы расталады.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға <u>жеткілікті</u> /жеткіліксіз.	Әдебиеттер тізімі осы мәселе бойынша барлық негізгі отандық және әлемдік деректерді қамтиды.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) <u>бар</u> ; 2) жоқ.	Алынған нәтижелерді мамандандырылған университеттерде және басқа оқу орындарында пайдалануға болады.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) <u>ия</u> ; 2) жоқ.	Нәтижелерді ветеринарияда да, практикалық медицинада да жағдайларды болжауда және алдын алу шараларында қолдануға болады.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) <u>толығымен жаңа</u> ; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Жаңа деп сипаттауға болады, өйткені жарқанаттар арасындағы корона- және лиссавирустар алғашқы рет табылды. Зерттелмеген вирустардың қазіргі жағдайы көрсетілген.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) <u>жоғары</u> ; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Жалпы жазу деңгейі жеткілікті, бірақ қазақ тіліне аудармасының сапасы жоғары емес.

11.	Диссертацияға ескертулер		<p>Диссертациялық жұмысы жаңа негізделген нәтижелер жиынтығын қамтиды, ішкі біртұтастыққа ие және қолданыстағы нормативтік талаптарға жауап береді.</p> <p>Пікірлер ең алдымен баяндау тіліне қатысты: қазақ тілінің жазу деңгейі төмен. Жарқанат түрлерінің атауларының қазақ тіліне аудармасы ғылыми негізделмеген. Қорытындыларда статистика табылмады. Зерттеу нәтижелерін талқылау көлемі аз.</p>
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		<p>Диссертацияның қорытындылары толығымен Scopus және Web of Science Core Collection деректер базасына кіретін халықаралық рейтингтік басылымдарда мақалалардың жариялануымен расталды.</p>
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		<p>8D09101- «Ветеринариялық медицина» білім беру бағдарламасы бойынша PhD дәрежесін алу үшін ұсынылған «Адамдар мен жануарлардың аса қауіпті жұқпалы ауруларының таралуындағы жарқанаттардың рөлі» тақырыбындағы Карагулов Адилбай Итемгеновичтің докторлық диссертациясы жоғары деңгейде орындалған және өзекті қолданбалы міндетті шешеді.</p> <p>Диссертациялық жұмыс ҚР Ғылым және Жоғары Білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетінің философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған диссертацияларға қойылатын талаптарына сәйкес келеді деп есептеймін Карагулов Адилбай Итемгеновичке 8D09101- «Ветеринариялық медицина» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беруді ұсынамын.</p>

Ресми пецензент:

ЖШС Микробиология және вирусология ғылыми-зерттеу орталығы, ветеринария ғылымдарының кандидаты, профессор

Карамендин К.О.

« 20 » _____ ЖЫЛ

